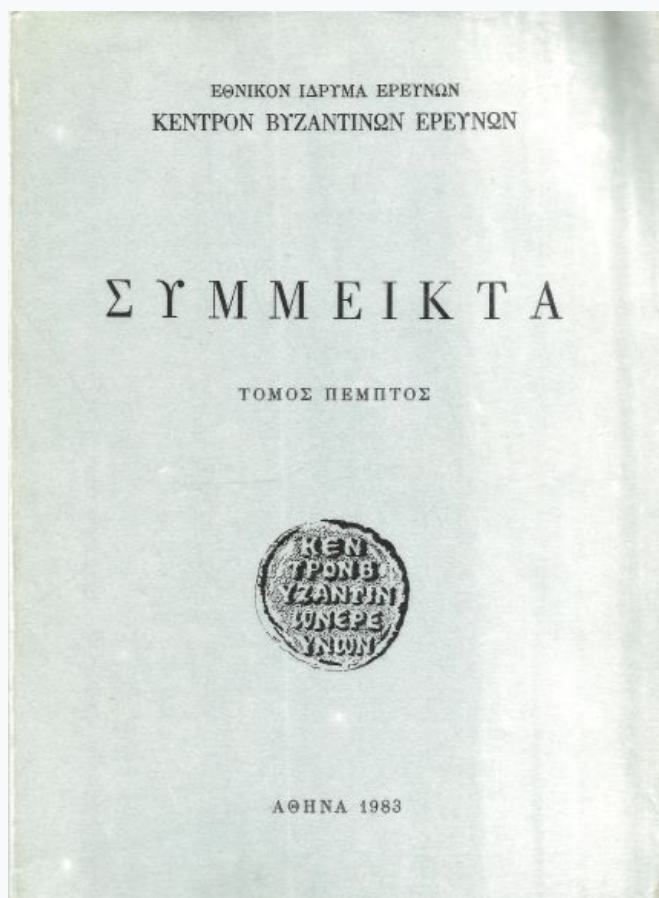

Byzantina Symmeikta

Vol 5 (1983)

SYMMEIKTA 5

Παρατηρήσεις στο θεσμό του πρωτοπατρικού στο πρώιμο Βυζάντιο

Άννα Β. ΚΑΡΑΜΑΛΟΥΔΗ

doi: [10.12681/byzsym.683](https://doi.org/10.12681/byzsym.683)

Copyright © 2014, Άννα Β. ΚΑΡΑΜΑΛΟΥΔΗ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΚΑΡΑΜΑΛΟΥΔΗ Α. Β. (1983). Παρατηρήσεις στο θεσμό του πρωτοπατρικού στο πρώιμο Βυζάντιο. *Byzantina Symmeikta*, 5, 161–168. <https://doi.org/10.12681/byzsym.683>

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΘΕΣΜΟ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΠΑΤΡΙΚΙΟΥ ΣΤΟ ΠΡΩΙΜΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ*

Ἀντίθετα πρὸς τὰ νομοθετικὰ κείμενα τῆς πρώιμης βυζαντινῆς περιόδου, ὅπου δὲν γίνεται ἀναφορὰ στὸν ὄρο *πρωτοπατρίκιος*¹, μνεῖς σὲ ἐλληνόφωνες καὶ λατινόφωνες ἱστοριογραφικὲς πηγὲς συνηγοροῦν γιὰ τὴν ὕπαρξιν καὶ λειτουργίαν τοῦ θεσμοῦ, ἀνώτατου, ὅπως φαίνεται, στὴ βυζαντινὴ συγκλητικὴ ἱεραρχία.

Ἡ μελέτη σκοπεύει νὰ ἐξετάσει τὴν ἐξελικτικὴ πορεία τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου στὸ πρῶιμο Βυζάντιο, ἐρευνώντας ἰδιαίτερα τὴ σχέση τοῦ πρωτοπατρικίου μὲ τὸν πρῶτο συγκλητικὸ καὶ τὶς αἰτίες καὶ συνθῆκες πού ὁδηγοῦν τὸ θεσμὸ στὴν ἐξαφάνισή του.

Τὰ χρονικὰ ὅρια μέσα στὰ ὁποῖα ἐντοπίζεται ἡ ὕπαρξιν πρωτοπατρικίου κυμαίνονται ἀνάμεσα στὸ 364 καὶ 711². Γιὰ τὸ ἐνδιάμεσο διάστημα ὁ ὅρος τοῦ πρωτοπατρικίου μνημονεύεται ἀπὸ τρεῖς ἀξιόπιστες πηγές. Συγκεκριμένα, στὸ Χρονικὸ τοῦ κόμητος Μαρκελλίνου καὶ στὰ *Getica* τοῦ Jordanis τὸ ὄνομα τοῦ Ἀσπαρ συνοδεύεται ἀπὸ τὸν τίτλο τοῦ *primus patriciorum* γιὰ τὸ ἔτος 471³. Ἐπίσης, ἡ ἱστορία τοῦ Μάλχου ἀπὸ τὴν Φιλαδέλφεια⁴ μαρτυρεῖ ὅτι τὸ 473 μὲ διαταγὴ τοῦ Λέοντος Α' ἡ καθέδρα τῶν πρωτοπατρικίων προσφέρεται στὸν Ἀραβὰ φύλαρχο Ἀμόρκεσο⁵.

*Ἐκφράζω καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὶς εὐχαριστίες μου στὸν κ. Τ. Λουγγῆ γιὰ τὴ βοήθεια πού μοῦ προσέφερε σὲ ὅλα τὰ στάδια αὐτῆς τῆς ἐργασίας.

1. Ὁ E. Stein, (*Untersuchungen zum Staatsrecht des Bas - Empire*, Zeitschrift der Savigny - Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung, 41 (1920), σελ. 235 - 237 καὶ *Histoire du Bas - Empire*, τόμ. Β', Παρίσι - Βρυξέλλες - Ἀμστερνταμ 1949, Excursus C, σελ. 788 - 790) διατυπώνοντας τὶς ἀπόψεις του γιὰ τὴν ταύτιση τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου μὲ τὸν ἀρχηγὸ τῆς συγκλήτου διαχρονικὰ καθὼς καὶ γιὰ τὴν προτεραιότητά κατ' ἀρχαιότητα, δημιούργησε τὶς προϋποθέσεις γιὰ τὴ συγκριτικὴ αὐτὴ ἐρευνά. Βλ. καὶ παρακάτω, μηχανογραφικὴ ἀπεικόνισιν.

2. Ἀρχαιότερη μνεία: . . . Θεόδωρόν τινα, πρῶτον ἐν πατρικίοις . . . , Θεοφάνης, σελ. 62 (de Boor). Τελευταία μνεία: . . . Βαρισβακούριος, ὁ πρωτοπατρίκιος καὶ κόμης τοῦ Ὀφικίου . . . , Θεοφάνης, σελ. 380.

3. Marcellinus comes ἔτος 471 = MGH AA, XI, 90. Jordanis, *Getica* 239 = MGH AA, V, I, 119.

4. Γενικὰ γιὰ τὸν Μάλχο βλ. B. Baldwin, *Malchus of Philadelphia*, DOP 31 (1977), σελ. 91 - 107.

5. Μάλχος ἀπ. 1 = FHG IV, 113: ὅτι καθέδραν αὐτῷ τὴν πρωτοπατρικίων ἀποδοθῆναι

Ὁ ὅρος πρωτοπατρίκιος λοιπόν, ὅπως μαρτυροῦν οἱ πηγές, πρέπει νὰ ᾔταν δηλωτικὸς ἐνὸς τίτλου ἢ ἀξιώματος, τοῦ ὁποίου ἡ λειτουργικότητα ἐντοπίζεται ἰδιαίτερα στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 5ου αἰώνα, ἀφοῦ ἐκείνη εἰδικὰ τὴν περίοδο παρατηρεῖται ἀπόδοσή του σὲ δύο διαφορετικὰ πρόσωπα μὲ χρονικὴ παρεμβολὴ δύο χρόνων¹.

Πρέπει ἀκόμη νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ θεσμὸς τοῦ πρωτοπατρικίου ἐντοπίζεται μόνο στὴν Ἀνατολή, ὅπως δηλώνει ἡ ἔλλειψη σχετικῆς μνείας γιὰ τὴ Δύση.

α') Σχέση πρωτοπατρικίου καὶ πρώτου συγκλητικοῦ

Ὁ θεσμὸς τοῦ πρώτου συγκλητικοῦ ἐμφανίζεται στὴν Ἀνατολὴ καὶ στὴ Δύση, καὶ ἤδη ἀπὸ τὸ πρῶτο μισὸ τοῦ 5ου αἰώνα ἡ αἵγλη καὶ ἡ «ἀξία» του εἶναι μεγάλη. Ἰδιαίτερα στὴ Δύση ὁ θεσμὸς συναντᾶται νωρίτερα ἀπ' ὅ,τι στὴν Ἀνατολὴ καὶ ἐντοπίζεται, σύμφωνα μὲ τὸν Μαλάλα, στὸ πρόσωπο τοῦ παντοδύναμου Ἀετίου², ποὺ εἶναι συγχρόνως καὶ πατρίκιος³. Τὴ στιγμὴ τῆς δολοφονίας του (471)⁴, ὁ Ἀσπαρ ἀναφέρεται ἀπὸ τὴ χρονογραφία τοῦ Μαλάλα ὡς πρῶτος συγκλητικὸς καὶ πατρίκιος⁵ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτόν, τὸ 474, ἀποκαλεῖται . . . πρῶτος τῆς συγκλήτου⁶ καὶ . . . *primus senator*⁷ ὁ πρῶτον ἀρχιστράτηγος τοῦ 468 Βασιλίσκος⁸.

Γιὰ νὰ γίνει κατανοητὴ ἡ σχέση τοῦ πρωτοπατρικίου μὲ τὸν πρῶτο συγκλητικό, εἶναι ἀναγκαῖα ἡ παράλληλη ἐξέταση τῆς θέσης ποὺ κατεῖχαν οἱ δύο θεσμοὶ ὡς πρὸς τὴ σύγκλητο καὶ ὡς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα.

ἐκέλευσε. . . Σχετικὰ μὲ τὸν Ἀμόρκεσο βλ. J. R. Martindale, *The Prosopography of the Later Roman Empire (A.D. 395 - 527)*, τόμ. Β', Cambridge Univ. Press 1980, σελ. 73 (=PLRE).

1. Βλ. R. Guillard, *Ordre des maîtres*, ΕΕΒΣ 39 - 40 (1972 - 1973), σελ. 14 - 28 (=Titres et fonctions de l'empire byzantin, Var. Reprints, Λονδίνο 1976, ἀρ. IV) καὶ ἰδιαίτερα σελ. 19, ὅπου καὶ ἡ παρατήρηση τοῦ Guillard: «Toutefois, à la haute époque, le premier patrice pourrait avoir été le doyen des patrices ou encore, parmi les patrices celui qui occupait le premier rang». Πρβλ. τοῦ Ἰδιοῦ, *Patrices des I Ve et Ve siècles*, ΕΕΒΣ 34 (1965), σελ. 139 - 174 (=Titres et fonctions . . ., ἀρ. VII).

2. Μαλάλας, σελ. 358 (CSHB): καὶ ἀκηκοὺς Ἀέτιος, ὁ πρῶτος συγκλητικὸς Ρώμης. . .

3. Ὁ.π., σελ. 359: . . . Ἀέτιος ὁ πατρίκιος. . .

4. Τὴ δολοφονία τοῦ Ἀσπαρ μνημονεύουν οἱ ἀκόλουθοι πηγές: Κάνδιδος ἀπ. 1 = FIIG IV, 135, Marcellinus, ὁ.π., Θεοφάνης, σελ. 117, Εὐστάθιος ἀπ. 3 = FHG IV, 140, Βίος Δανιὴλ Στυλίου 66 = An. Boll. 32 (1913), 185 (Delehaye). Βλ. καὶ E. Stein, *Histoire du Bas - Empire*, τόμ. Α', Παρίσι - Βρυξέλλες - Ἀμστερνταμ 1959, σελ. 361, σημ. 58 καὶ A. S. Kozlov, *Narodnye massy o konflikte Aspara i Lva*, Antichnaja drevnost i srednie veka 10 (1973), σελ. 263 - 266.

5. Μαλάλας, σελ. 371: ἐπὶ δὲ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ὑπονοήσας τυραννίδα μελετᾷν Ἀσπαρὰ τὸν πατρίκιον, ὡς πρῶτον τῆς συγκλήτου, ἐφόνευσεν ἐν τῷ παλατίῳ. . .

6. Βίος Δανιὴλ Στυλίου 69 = An. Boll. 32 (1913), 186, 1, 18.

7. Excerpta Valesiana 41 = ἐκδ. Moreau, σελ. 12.

8. Γιὰ τὸν Βασιλίσκο βλ. PLRE, τόμ. Β', σελ. 212 - 214.

Ἔτσι, σὲ σχέση μετὰ τὴ σύγκλητο εἶναι αὐτονόητο ὅτι ὁ πρῶτος συγκλητικός εἶναι ἐπικεφαλῆς ὅλων τῶν μελῶν της, ἐνῶ, παράλληλα, πρέπει νὰ κατέχει τὴ δεύτερη μετὰ τὸν αὐτοκράτορα θέση στὴν ἱεραρχία τοῦ Βυζαντίου, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴ ρητὴ μνεία τοῦ Μαλάλα . . . εἴτε ἐξ αἵματός ἐστι βασιλικοῦ εἴτε ἐξ αἵματός ἐστι συγκλητικοῦ πρώτου¹.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ἤδη ἀπὸ τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 5ου αἰώνα, τὴ σύγκλητο² ἀπαρτίζουν μόνον οἱ *viri illustres*, δηλ. οἱ *praefecti praetorio, praefecti urbi, magistri officiorum, magistri militum, quaestores, comites domesticorum equitum* καὶ *comites domesticorum peditum*, ποὺ ἀποτελοῦν τοὺς ὑψιστοὺς συγκλητικούς βαθμούς³. Συνακόλουθα, οἱ *viri illustres* εἶναι καὶ οἱ μόνον ποὺ ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ ἀποκτήσουν τὸ συγκλητικὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου. Συνεπῶς, ὁ πρωτοπατρικίος ὡς ἐπικεφαλῆς τῶν πατρικίων, ποὺ κατεῖχαν τὴν πρώτην θέση ἀνάμεσα στοὺς *illustres*⁴, ἦταν αὐτόματα καὶ ἐπικεφαλῆς τῶν ἀνώτατων συγκλητικῶν, ἐπομένως καὶ πρῶτος τῆς συγκλήτου. Ἐπίσης, ὁ θεσμὸς τοῦ πρωτοπατρικίου ὡς ἐνδιάμεσος τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τῶν πατρικίων, οἱ ὁποῖοι ἦταν πολλοὶ καὶ κατεῖχαν, ὅπως εἶδαμε, τὶς ὑψηλότερες συγκλητικὲς θέσεις, πρέπει νὰ βρισκόταν στὴν ἀμέσως ἐπομένη μετὰ τὸν αὐτοκράτορα βαθμίδα στὴ βυζαντινὴ ἱεραρχικὴ κλίμακα.

Ἡ πλήρης, λοιπόν, ἀναλογία ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴ θέση τοῦ πρωτοπατρικίου καὶ τοῦ πρώτου συγκλητικοῦ τόσο σὲ σχέση μετὰ τὸν αὐτοκράτορα ὅσο καὶ μετὰ τὴ σύγκλητο μᾶς ὁδηγεῖ στὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ δύο ἀνώτατες συγκλητικὲς ἀρχὲς ταυτίζονται κατὰ τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 5ου αἰώνα, δηλαδὴ κατὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ θεσμὸς τοῦ πρωτοπατρικίου βρισκόταν σὲ μεγάλη ἀκμὴ.

Εἶναι, ἐξάλλου, χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ χρονογραφία τοῦ Μαλάλα μνημονεύει τὸν Ἀσπαρ ὡς πρῶτο συγκλητικὸ τὸ 471, ἐνῶ οἱ δύο λατινόφωνες πηγὲς ὡς πρωτοπατρικίον γιὰ τὸ ἴδιο ἔτος. Τὸ γεγονὸς ὅτι μετὰ τὸ συνδυασμὸ τῶν πληροφοριῶν καὶ τῶν δύο διαφορετικῆς προέλευσης πηγῶν ὁ Ἀσπαρ ἐμφανίζεται νὰ συγκεντρώνει στὸ πρόσωπό του καὶ τὶς δύο ἀνώτατες συγκλητικὲς ἐξουσίες μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνουμε ὅτι οἱ τελευταῖες ταυτίζονται ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀσπαρ.

Κατὰ τὴν περίοδο, ὅμως, ἐκείνη μνημονεύεται πρωτοπατρικίος γιὰ πρώτη

1. Μαλάλας, σελ. 352 - 353.

2. Γενικά γιὰ τὴ σύγκλητο βλ. Αἰκατερίνης Χριστοφιλοπούλου, *Ἡ Σύγκλητος εἰς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος*, Ἀθήνα 1949 καὶ H. G. Beck, *Senat und Volk von Konstantinopel*, Bayer. Akademie der Wissensch. Phil - Hist. Kl. Sitzungsberichte 1966, σελ. 1 - 75 (= Ideen und Realitäten in Byzanz, Var. Reprints, Λονδίνο 1972, ἀρ. XII).

3. Βλ. A. H. M. Jones, *The Later Roman Empire (284 - 602)*, τόμ. Β', Ὁξφόρδη 1964, σελ. 528 - 529 (=LRE) καὶ Stein, *Histoire*, τόμ. Β', σελ. 70.

4. Βλ. R. Guillard, *Recherches sur les institutions byzantines*, τόμ. Β', Βερολίνο - Ἀμστερνταμ 1967, σελ. 44.

φορά μετά από διάστημα ενός περίπου αιώνα. Συνεπώς, ήδη από την επανεμφάνισή του, πού συμπίπτει με την εποχή της παντοδυναμίας του Ἀσπαρ¹, ο θεσμός του πρωτοπατρικίου ταυτίζεται με το θεσμό του πρώτου συγκλητικού.

Ἡ ταύτιση τῶν δύο ἀνώτατων συγκλητικῶν ἀρχῶν συνεχίζεται σὲ ὅλο τὸ σύντομο διάστημα τῆς ἀκμῆς τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου, δηλαδή ὡς καὶ τὸ ἔτος 473, ὅπως δείχνει ἡ ἀνάλυση ὡς πρὸς τὴν ὀργάνωση τῆς συγκλήτου στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 5ου αἰώνα πού παραθέσαμε. Εἶναι χαρακτηριστικό, ἄλλωστε, τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ 473 ἔχουμε μνεῖα μόνο πρωτοπατρικίου, τοῦ Ἀμορκέσου, καὶ ὄχι ἄλλου πρώτου συγκλητικοῦ.

Τέλος, ἀπὸ τὸ ἔτος 474 ἡ σύζευξη τῶν δύο θεσμῶν διακόπτεται. Ὁ πρωτοπατρίκιος ἐξαφανίζεται γιὰ ἓνα πολὺ μεγάλο χρονικὸ διάστημα, ἐνῶ ὁ πρῶτος συγκλητικὸς συνεχίζει νὰ ὑπάρχει ἀπόρροια, ὅπως δείχνει ἡ μνεῖα γιὰ τὸν πρῶτο συγκλητικὸ Βασιλίσκο, τὸ 474. χωρὶς νὰ τὸν ἐπηρεάσει ἡ ἐξαφάνιση τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου. Ἐπομένως, μπορούμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι ἐνῶ ὁ πρωτοπατρίκιος ἦταν αὐτονόητα καὶ πρῶτος τῆς συγκλήτου, ὁ πρῶτος συγκλητικὸς δὲν ἦταν ἀπαραίτητα καὶ πρωτοπατρίκιος, πολὺ περισσότερο ἐπειδὴ οἱ μόνες σαφεῖς μνεῖες πρωτοπατρικίων εἶναι αὐτὲς πού ἀναφέραμε γιὰ τὸν Ἀσπαρ καὶ τὸν Ἀμόρκεσο².

β') Ποιοὶ λόγοι ὀδηγοῦν τὸ θεσμὸ τοῦ πρωτοπατρικίου στὴν ἐξαφάνιση

Μετὰ τὸν Ἀμόρκεσο, ὁ θεσμός τοῦ πρωτοπατρικίου επανεμφανίζεται μόλις τὸ 711 μετὰ τὸν Βαρισβακούριο. Ἡ ἔλλειψη σχετικῶν μνεῶν γιὰ τὸ ἐνδιάμεσο χρονικὸ διάστημα φανερώνει ὅτι ὁ θεσμός πρέπει νὰ καταργήθηκε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλίσκου ἢ τοῦ Ζήνωνος. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι τὸ 491 ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ζήνωνος, Λογγῖνος, πού εἶχε συγκεντρώσει στὰ χέρια του πολλὰ ἐξουσίε³, ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Θεοφάνη ὡς . . . δις ὑπατεύσας καὶ τῆς βουλῆς πάσης ἡγούμενος. . .⁴.

1. Γιὰ τὴν παντοδυναμία τοῦ Ἀσπαρ βλ. W. E. K a e g i, Jr., *Byzantium and the Decline of Rome*, Princeton 1968, σελ. 5, 55.

2. Ὅπως εἴπαμε στὴν ἀρχὴ (σελ. 161, σημ. 2), τὸ παράδειγμα τοῦ Βαρισβακουρίου στὰ τέλη τοῦ 7ου/ἀρχὲς τοῦ 8ου αἰώνα εἶναι μεμονωμένο. Βλ. σχετικά Π. Α. Γ ι α ν ν ο π ο ὕ λ ο υ, *Σπουδαὶ βυζαντινῶν προσωπικοτήτων: Βαρισβακούριος, κόμης τοῦ Ὀπικίου*, Βυζαντινὰ 4 (1972), σελ. 289 - 297.

3. Γιὰ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Ζήνωνος, Λογγῖνο, βλ. PLRE, τόμ. Β', σελ. 689 - 690.

4. Θεοφάνης, σελ. 135. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ χρονογραφία τοῦ Θεοφάνη δὲν ἀναφέρει τὸ θεσμὸ τοῦ πρωτοπατρικίου τὴν ἐποχὴ πού, ὅπως φαίνεται, βρισκόταν σὲ ἀκμῇ, ἀλλὰ, ὅπως εἶδαμε πρὶν πάνω, μνημονεύει πρωτοπατρικίους σὲ ἐποχὲς προγενέστερες καὶ μεταγενέστερες τοῦ 5ου αἰώνα.

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΑΠΟ 01 01 0449 ΕΩΣ 31 12 0451 Α/Α 0001

ΠΗΓΗ 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ 000142 ΜΑΛΛΑΡΑΣ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ,ΒΟΝΝΗΣ Σ 358

ΘΕΜΑΤΑ 1 0802050202 ΜΤΟΜΙΚΕΣ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ

ΤΟΠΟΙ 1 000000010 ΓΑΛΛΙΩΝ ΥΠΑΡΧΙΑ
ΑΝΙΩΝ 000000049 ΔΥΤΙΚΗ ΡΩΜΑΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

ΑΠΟ 01 01 0324 ΕΩΣ 03 09 0476

ΠΡΟΣΩΠΑ 1 000021 ΑΤΤΙΝΑΣ

ΙΔΙΟΤ 00010 ΘΑΣΙΝΕΥΣ ΟΥΝΝΩΝ

ΑΠΟ 01 01 0434 ΕΩΣ 31 12 0453

2 000191

ΑΕΤΙΟΣ ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ

ΙΔΙΟΤ 00032 ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ

ΑΠΟ 01 01 0435 ΕΩΣ 31 12 0454

ΙΔΙΟΤ 00087 ΠΡΩΤΟΣ ΤΗΣ ΣΥΓΚΑΝΤΟΥ

ΑΠΟ 01 01 0449 ΕΩΣ 31 12 0455

Κ Ω Ρ Π Ι Ο

ΚΑΙ ΑΚΗΚΟΡΣ ΑΕΤΙΟΣ, Ο ΠΡΩΤΟΣ ΣΥΓΚΑΝΤΙΚΟΣ ΡΩΜΗΣ ΤΗΝ ΥΠΕΡΒΑΛΛΟΥΣΙΑΝ ΤΟΛΜΑΝ ΤΗΣ ΑΠΟ-
ΜΕΝΟΝΗΝΗΣ ΑΠΟΚΡΙΣΕΩΣ ΑΤΤΙΝΑ, ΑΠΗΛΘΕ ΠΡΟΣ ΑΝΑΡΙΚΟΝ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΓΑΛΛΟΥΣ, ΟΝΤΑ
ΕΚΘΡΟΝ ΡΩΜΑΙΩΝΓ Ε Γ Ο Μ Ο Σ (Π Ε Ρ Ι Λ Η Ξ Η)
Ο ΑΕΤΙΟΣ ΠΗΓΑΙΝΕΙ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ ΣΤΟΥΣ ΒΗΣΙΓΟΤΘΟΥΣ

Π Η Γ Ε Σ / Β Ο Η Θ Η Μ Α Τ Α

1 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	000084	ΣΙΔΩΝΙΟΣ ΛΟΥΕΝ	VII 336
2 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	000090	JORDANES GETICA MGH,AA,V,1	Σ 186-190
3 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	000099	ΠΡΟΣΠΕΡΟΣ ΤΙΡΩΝ ΜGH AA IX	Σ 1364
4 14 ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ	000002	STEIN HISTOIRE DU BAS EMPIRE	I 334-335
5 17 ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ	000003	PROSOPOGRAPHY LRE	II 21-29
6 17 ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ	000020	ΛΟΥΓΓΗΣ ΑΕΤΙΟΣ ΦΛΑΒΙΟΣ ΥΔΡΙΑ	3 33-34
7 17 ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ	000021	SEECK ΑΕΤΙΟΣ 4 RE I 1	703

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΑΠΟ 01 01 0471 ΕΩΣ 31 01 0471 Α/Α 0001

ΠΗΓΗ 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ 000142 ΜΑΛΛΑΡΑΣ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ,ΒΟΝΝΗΣ Σ 371

ΘΕΜΑΤΑ 1 0502010600 ΘΑΝΑΤΟΙ/ΚΗΔΕΙΕΣ
2 0802020103 ΣΥΝΘΗΚΕΣ
3 0802020408 ΑΛΛΕΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΤΟΠΟΙ 1 1000000001 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ
ΑΝΙΩΝ 000000001 ΕΥΡΩΠΗ ΕΠΑΡΧΙΑ
2 2000000000 ΠΑΛΑΤΙΟΝ ΙΕΡΩΝ
ΑΝΙΩΝ 1000000001 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ

ΑΠΟ 01 01 0324 ΕΩΣ 31 12 0679

ΑΠΟ 01 01 0329 ΕΩΣ 24 09 0867

ΠΡΟΣΩΠΑ 1 000005 ΛΕΩΝ Ο ΘΡΑΣ

ΙΔΙΟΤ 00001 ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ

ΑΠΟ 07 02 0457 ΕΩΣ 18 01 0474

ΙΔΙΟΤ 00013 ΥΠΑΤΟΣ

ΑΠΟ 01 01 0471 ΕΩΣ 31 12 0471

2 000188

ΑΣΠΑΡ ΦΑ ΑΡΘΑΒΟΥΡΙΟΣ

ΙΔΙΟΤ 00087 ΠΡΩΤΟΣ ΤΗΣ ΣΥΓΚΑΝΤΟΥ

ΑΠΟ 01 01 0451 ΕΩΣ 31 01 0471

3 000492

ΑΡΘΑΒΟΥΡΙΟΣ ΦΑ ΝΕΩΤΕΡΟΣ

ΙΔΙΟΤ 00032 ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ

ΑΠΟ 01 01 0448 ΕΩΣ 31 12 0471

4 000494

ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ ΙΟΥΛΙΟΣ

ΙΔΙΟΤ 00021 ΚΑΙΣΑΡ

ΑΠΟ 01 01 0470 ΕΩΣ 31 01 0471

Κ Ω Ρ Π Ι Ο

ΕΠΙ ΔΕ ΤΗΣ ΑΥΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΥΠΟΜΟΧΣΑΣ ΤΥΡΑΝΝΙΔΑ ΜΕΛΕΤΑΝ ΑΣΠΑΡΑ ΤΟΝ ΠΑΤΡΙΚΙΟΝ, ΩΣ
ΠΡΩΤΟΝ ΤΗΣ ΣΥΓΚΑΝΤΟΥ, ΕΦΘΟΝΕΥΣΕΝ ΕΝ ΤΩ ΠΑΛΑΤΙΩ ΚΑΙ ΑΡΘΑΒΟΥΡΙΟΝ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΚΙΟΝ
ΤΟΥΣ ΥΙΟΥΣ ΑΥΤΟΥ ΕΝ ΚΟΝΒΕΝΤΩ, ΚΑΙ ΑΥΤΟΥΣ ΟΝΤΑΣ ΣΥΓΚΑΝΤΙΚΟΥΣ, ΚΑΤΑΚΟΥΑΣ ΤΑ ΣΩΜΑ-
ΤΑ ΑΥΤΩΝ.Γ Ε Γ Ο Μ Ο Σ (Π Ε Ρ Ι Λ Η Ξ Η)
Ο ΛΕΩΝ ΣΦΑΞΕΙ ΤΟΝ ΑΣΠΑΡΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΓΙΟΥΣ ΤΟΥ ΑΡΘΑΒΟΥΡΙΟ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΚΙΟ ΣΤΟ ΠΑΛΑ-
ΤΙΟΝ

Π Η Γ Ε Σ / Β Ο Η Θ Η Μ Α Τ Α

1 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	000054	ΚΑΝΟΙΔΟΣ	ΑΠ 1
2 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	000150	ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΕΠΙΘΑΝΕΥΣ	ΑΠ 3
3 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	000211	ΘΕΟΦΑΝΗΣ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ,DE BOOR	Σ 117
4 04 ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	000003	ΘΙΟΣ ΔΑΝΙΗΛ ΣΥΝΑΙΤΟΥ ΑΒ	Σ 66
5 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	000533	ΜΙΚΗΘΟΡΟΣ ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ	15 27
6 14 ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ	000002	STEIN HISTOIRE DU BAS EMPIRE	I 361
7 17 ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ	000003	PROSOPOGRAPHY LRE	II 842
8 20 ΔΙΔΟΘΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ	000069	KOZLOV ADSV 10 1973	Σ 263-266

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΑΠΟ 18 01 0473 ΕΩΣ 18 01 0474 Α/Α 0011

ΠΗΓΗ 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ 000052 ΜΑΛΛΑΡΑΣ FHC IV 1 Σ 113

ΘΕΜΑΤΑ 1 0401000000 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ
2 0802020404 ΔΙΟΡΙΣΜΟΙ/ΠΑΥΣΕΙΣ
3 0802020408 ΑΛΛΕΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΤΟΠΟΙ 1 1000000001 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ
ΑΝΙΩΝ 000000001 ΕΥΡΩΠΗ ΕΠΑΡΧΙΑ

ΑΠΟ 01 01 0324 ΕΩΣ 31 12 0679

ΠΡΟΣΩΠΑ 1 000005 ΛΕΩΝ Ο ΘΡΑΣ

ΙΔΙΟΤ 00001 ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ

ΑΠΟ 07 02 0457 ΕΩΣ 18 01 0474

ΙΔΙΟΤ 00013 ΥΠΑΤΟΣ

ΑΠΟ 01 01 0473 ΕΩΣ 31 12 0473

2 000352

ΑΝΘΡΩΠΟΣ

ΙΔΙΟΤ 00358 ΠΡΩΤΟΠΑΤΡΙΚΙΟΣ

ΑΠΟ 18 01 0473 ΕΩΣ 18 01 0474

Κ Ω Ρ Π Ι Ο

... ΟΤΙ ΚΑΘΕΩΡΑΝ ΑΥΤΩΙ ΤΗΝ ΠΡΩΤΟΠΑΤΡΙΚΙΩΝ ΑΠΟΔΟΘΗΝΑΙ ΕΚΕΛΕΥΣΕ (ΛΕΩΝ)
Γ Ε Γ Ο Μ Ο Σ (Π Ε Ρ Ι Λ Η Ξ Η)
Ο ΛΕΩΝ Α' ΚΑΝΕΙ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ CAPUT SENATUS

Π Η Γ Ε Σ / Β Ο Η Θ Η Μ Α Τ Α

1 17 ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ	000003	PROSOPOGRAPHY LRE	2 663,73
2 14 ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ	000019	BURY LATER ROMAN EMPIRE	Σ 232

Ἡ διαδικασία τῆς ἐξαφάνισης τῆς ἀνώτατης συγκλητικῆς ἀρχῆς τοῦ πρωτοπατρικίου εἶναι σκοτεινή, ἐξαιτίας τῆς ὁλοκληρωτικῆς ἑλλειψῆς σχετικῶν πληροφοριῶν· ἐπομένως, μόνο εἰκασίες μποροῦν νὰ διατυπωθοῦν.

Ὁ κίνδυνος, ποὺ συνεπαγόταν ἡ δράση τοῦ πρωτοπατρικίου στὴν Ἀνατολὴ γιὰ τὴν ἐκεῖ αὐτοκρατορικὴ ἐξουσία, πῆγαζε ἀπὸ τὴ συγκέντρωση ὑπερβολικὰ μεγάλης δυνάμεως σὲ ἓνα πρόσωπο. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἦταν βέβαια φυσικὸ νὰ προδιαθέτει δυσμενῶς τοὺς αὐτοκράτορες ἀπέναντι στὸ θεσμό, δὲν ἦταν ὅμως ἀρκετὸ γιὰ νὰ ὀδηγήσει στὴν κατάργησή του. Ὅπως εἶδαμε, ὁ αὐτοκράτορας Λέων Α', παρόλο τὸ κακὸ προηγούμενο τοῦ Ἀσπαρ¹, ἀνανεώνει τὸ θεσμὸ τοῦ πρωτοπατρικίου στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀμορκέσου. Ἀκόμη, ὁ πρῶτος τῆς συγκλήτου, ἄξιωμα μὲ μεγάλη ἐπίσης δύναμη, συνεχίζει νὰ ὑπάρχει καὶ νὰ λειτουργεῖ καὶ μετὰ τὸ 476, χωρὶς ποτὲ νὰ τεθεῖ θέμα κατάργησής του, καὶ μάλιστα εἰδικὰ τὴν τελευταία δεκαετία τοῦ 5ου αἰώνα, ὅποτε φορεῖς του εἶναι πρόσωπα μὲ ἰδιαίτερα αὐξημένη δύναμη, ὅπως ὁ Λογγῖνος στὴν Ἀνατολὴ καὶ ὁ Φέστος στὴ Δύση². Συνεπῶς, ἂν περιορίσουμε τὴν ἐξέταση τῶν ἐπιπτώσεων τῆς δράσης τοῦ πρωτοπατρικίου μόνο μέσα στὰ ὅρια τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, δὲ θὰ μπορέσουμε νὰ ἐντοπίσουμε τὰ αἷτια τῆς κατάργησής του.

Στὴ Δύση τὰ πράγματα εἶχαν πάρει διαφορετικὴ τροπὴ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ 5ου αἰώνα. Ὑπῆρχε μιὰ ποιοτικὴ διαφορὰ τοῦ πατρικίου στὸ δυτικὸ ρωμαϊκὸ κράτος καὶ τοῦ ἀντίστοιχου θεσμοῦ στὸ ἀνατολικό, ποὺ ἔκανε τὸν πρῶτο αἰσθητὰ ἀνώτερο ἀπὸ τὸ δεύτερο. Ἐνῶ δηλαδὴ στὴν Ἀνατολὴ ὁ πατρίκιος ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀνώτερους τίτλους τῆς συγκλητικῆς ἀριστοκρατίας, στὴ Δύση κυβερνοῦσε *de facto*³ τὴν αὐτοκρατορία, φθάνοντας στὸ σημεῖο νὰ ρυθμίζει θέματα διαδοχῆς αὐτοκρατόρων⁴. Ὁ πατρίκιος στὴ Δύση ἰσοδυναμοῦσε, ἐπομένως, μὲ ὀρισμένες ἀναλογίες μὲ τὸν πρωτοπατρίκιο στὴν Ἀνατολή⁵.

1. Γιὰ τὶς ἐπιδιώξεις τοῦ Ἀσπαρ βλ. Κασσιωδώρου Χρονικὸ 1290 ἔτος 471 = MGH AA, XI, 158: *His consulibus Constantinopoli affectator tyrranidis a Leone principe Aspar occiditur*.

2. Excerpta Valesiana 53 = ἐκδ. Moreau, σελ. 15: *caput senatus*. Βλ. T. C. L o u n g h i s, *Les ambassades byzantines en Occident depuis la fondation des états barbares jusqu'aux Croisades (407 - 1096)*, Ἀθήνα 1980, σελ. 54, σημ. 2.

3. Βλ. A. H. M. J o n e s, *Le declin du monde antique 284 - 610*, Histoire de l'Europe, τόμ. Α', σελ. 127.

4. Βλ. J. B. B u r y, *A History of the Later Roman Empire (395 A.D. to 800 A.D.)*, τόμ. Α', ἀνατ. Ἀμστερνταμ 1966, σελ. 279.

5. Ἡ ἰσοδυναμία αὕτῃ ἐνισχύεται ἀκόμα περισσότερο ἀπὸ τὶς προσωπικότητες ποὺ κατέχουν τὰ ἀντίστοιχα ἀξιώματα. Ὅταν, δηλαδή, στὴν Ἀνατολὴ εἶναι πρωτοπατρίκιος ὁ Ἀσπαρ, ποὺ εἶναι βάρβαρος, στὴ Δύση πατρίκιος εἶναι ὁ Ρικίμερ (PLRE, τόμ. Β', σελ. 942 - 945), ἐπίσης βαρβαρικῆς καταγωγῆς. Ἀκόμη, ὅταν στὴν καθέδρα τῶν πρωτοπατρικίων προωθεῖται ὁ Ἀραβας φύλαρχος Ἀμόρκεσος, τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου στὴ Δύση κατέχει ὁ Γονδεβαῦδος (PLRE, τόμ. Β', σελ. 524 - 525), ἡγεμόνας τῶν Βουργουνδίων.

Ἐπίσης, ἐνῶ στήν Ἀνατολή οἱ πατρίκιοι, πού ἦταν πολλοί¹, ὑπάγονταν διοικητικά στὸν αὐτοκράτορα, στὴ Δύση ὁ πατρίκιος πού ἦταν μόνον ἓνας², δροῦσε ἀνεξέλεγκτα ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς βασιλείας τοῦ Ζήνωνος, ὅμως, παρατηροῦνται μεταβολές πού σχετίζονται μὲ τὴν ὑπόσταση τοῦ ἴδιου τοῦ θεσμοῦ τοῦ πατρικίου στὴν Ἀνατολὴ καθὼς καὶ μὲ τὴν ὥς τότε ἀπεριόριστη δύναμη καὶ ἀνεξέλεγκτη δράση τοῦ πατρικίου στὴ Δύση.

Συγκεκριμένα, στὴν Ἀνατολὴ τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου, ὅπερ τῶν λοιπῶν πάντων προηγεῖται³ δίδεται τώρα μόνον στοὺς ὑπάτους, ἐπάρχους πραιτωρίων, ἐπάρχους Ἰλλυρικοῦ, ἐπάρχους πόλεως, *magistri militum*, *magistri officiorum*⁴. Ἐπομένως, δὲν εἶχαν πιά τὴ δυνατότητα νὰ τὸ ἀποκτήσουν ὅλοι οἱ *illustres*, ὅπως συνέβαινε παλαιότερα, ἀλλὰ μόνον ὀρισμένοι ἀπὸ αὐτούς. Περιορίζοντας τοὺς τίτλους πού ἐπέτρεπαν τὴν πρόσβαση στὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου, ὁ Ζήνων ἐξύψωσε ἀκόμα περισσότερο τὸν ἤδη πολὺ σημαντικὸ αὐτὸ συγκλητικὸ βαθμὸ⁵.

Στὴ Δύση, μετὰ τὴ μεταβολὴ τοῦ 476, ὁ Ὀδόακρος πού ἐπικράτησε στὴ Ρώμη καὶ σὲ ὅλη τὴν Ἰταλία⁶, ἀναγνωρίζει τὸν Ζήωνα ὡς μοναδικὸ αὐτοκράτορα σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση καὶ ζητᾷ ἀπὸ αὐτὸν νὰ τοῦ δώσει τὸν τίτλο τοῦ πατρικίου καὶ νὰ τοῦ ἐμπιστευθεῖ τὴ διοίκηση τῆς Ἰταλίας⁷. Ὁ Ζήνων δέ-

1. Μία δειγματοληπτικὴ ἐρευνα στὴ μηχανογράφηση τῆς βυζαντινῆς χρονολογίας (πρόγραμμα ἐρευνῶν τοῦ ΚΒΕ) ἔδειξε ὅτι στὴν Ἀνατολὴ δὲν διορίζονται ποτὲ περισσότεροι ἀπὸ δύο πατρίκιοι τὸ χρόνο. Τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου ὅμως δὲν ἦταν ἐτήσιο, ὅπως τοῦ ὑπάτου, ὁπότε μπορεῖ εὐκόλα νὰ γίνῃ κατανοητὴ ἡ ὑπαρξὴ πολλῶν πατρικίων στὴν Ἀνατολὴ.

2. Σχετικὰ μὲ τὸ θεσμὸ τοῦ πατρικίου καὶ τὴ μοναδικότητά του στὴ Δύση τὸν 5ο αἰῶνα σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν Ἀνατολὴ βλ. W. Heil, *Der konstantinische Patriziat*, Βασιλεία - Στουτγάρδη 1966.

3. C.J. XII, 3, 3.

4. Ὁ.π. καὶ III, 24, 3. Βλ. τὸ ἄρθρο τοῦ A. Lippold, *Zenon*, RE 19/2 XA, 1972, στῆλες 208 - 209.

5. Τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπίσης τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει μεγάλη αἴγλη καὶ «ἀξία», ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὶς προτάσεις τοῦ Φάρα πρὸς τὸν πολιορκημένο βασιλέα τῶν Βανδάλων Γελίμερο, ὅπου μεταξὺ ἄλλων τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου χαρακτηρίζεται ἀνώτατο (Προκόπιος, Πολ. Δ', 6, 22 = Haury A', 446), καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι οἱ συγκλητικοὶ προέρχονται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τοὺς πατρικίους καὶ τοὺς ὑπάτους. . . κατερχόμενοι ἕως ὅλους τοὺς *illustres*. . . (N.J. 62, 2 Schoell - Kroll). Τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου γίνεται τὸ ὑψηλότερο τῆς ἱεραρχίας (L. Bréhier, *Le monde byzantin: Les institutions de l'empire byzantin*, Παρίσι 1949, σελ. 101). Τὴν ἐποχὴ αὕτη οἱ πατρίκιοι καὶ οἱ ἀνώτατοι συγκλητικοὶ ὀνομάζονται *viri gloriosi* (Jones, IRE, τόμ. Β', σελ. 529, Lounghis, ὁ.π., σελ. 266, σημ. 5).

6. Κάνδιδος ἀπ. 1 = FHG IV, 136: Ὀδόακρος Ἰταλίας ἐκράτησε καὶ αὐτῆς Ρώμης.

7. Μάλχος ἀπ. 10 = FHG IV, 119: . . . (Ὀδόαχος) ἠνάγκασε τὴν βουλὴν ἀποστεῖλαι πρεσβείαν Ζήνωνι σημαίνουσαν, ὡς ἰδίας μὲν αὐτοῖς βασιλείας οὐ δέοι, κοινὸς δὲ ἀποχορήσει μόνος ὢν αὐτοκράτωρ ἐπ' ἀμφοτέροις τοῖς πέρασι. Τὸν μέντοι Ὀδόαχον ὑπ' αὐτῶν προβε-

χεται¹ και διαγράφεται τότε μιὰ κατάσταση εὐνοϊκὴ γιὰ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς. Καταργεῖται ἡ παρουσία τοῦ μοναδικοῦ καὶ παντοδύναμου πατρικίου τῆς Δύσης. Γιὰ πρώτη φορὰ οἱ πατρίκιοι γίνονται δύο, γιὰτὶ τὴν ἴδια ἐποχὴ στὴ Δύση ὑπάρχει καὶ ἕνας ἄλλος πατρίκιος, ὁ ἡγεμόνας τῶν Βουργουνδίων Γονδεβαῦδος, ποὺ ἤδη ἀπὸ τὸ 472 εἶχε δεχθεῖ τὸ ἀξίωμα ἀπὸ τὸ δυτικὸ αὐτοκράτορα Ὀλύβριο² στὴ θέση τοῦ δολοφονημένου Ρικίμερ. Ἐπίσης, ἡ ὑπαρξὴ δυτικοῦ αὐτοκράτορα κρίνεται περιττὴ καὶ στὴ θέση του προωθείται ὁ Ὀδοάκρος, ποὺ ἦταν βέβαια ἀνεξάρτητος βασιλέας³ σὲ σχέση με τοὺς ὑπηκόους του, θεωρητικὰ ὅμως ὑπόκειται στὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς⁴ ὡς πατρίκιος διορισμένος ἀπὸ ἐκεῖνον. Ὅλα ὅσα ἀναφέρθηκαν παραπάνω, σὲ συνδυασμὸ με τὴν ἀναγνώρισή του ὡς μοναδικοῦ αὐτοκράτορα σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση, ἐξασφάλιζαν ἀκόμα περισσότερο τὴν ἐξουσία τοῦ Ζήνωνος, ποὺ τώρα μποροῦσε νὰ ἐλέγχει τὴν κατάσταση οὐσιαστικὰ στὴν ἀνατολικὴ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία καί, τυπικά, στὰ βαρβαρικὰ κράτη, ποὺ ἀποτελοῦσαν πρῶτα τὸ δυτικὸ ρωμαϊκὸ κράτος.

Τὴν εὐνοϊκὴ ὅμως γιὰ τὸν Ζήνωνα κατάσταση, ποὺ περιγράψαμε, ἀπειλοῦσε, πιθανότατα, ἡ ὑπαρξὴ ἑνὸς πρωτοπατρικίου στὴν Ἀνατολὴ. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ πρωτοπατρίκιος ἦταν ἐπικεφαλὴς τῶν πατρικίων τῆς Ἀνατολῆς, θὰ μποροῦσε κάλλιστα νὰ ἀξιώσει νὰ γίνεῖ ἢ καὶ νὰ θεωρηθεῖ αὐτόματα ἀρχηγὸς καὶ τῶν πατρικίων τῆς Δύσης, ἐφόσον ἐκεῖ δὲν ὑπῆρχε πρωτοπατρίκιος. Ἐπειδὴ, ὅμως, ὁ πρωτοπατρίκιος ἐρχόταν ἱεραρχικὰ ἀμέσως μετὰ τὸν αὐτοκράτορα καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς δεύτερης βασιλείας τοῦ Ζήνωνος δὲν ὑπῆρχε αὐτοκράτορας στὴ Δύση παρὰ μόνο πατρίκιοι ποὺ διοικοῦσαν, ἦταν πολὺ πιθανὸ ὁ πρωτοπατρίκιος, πρόσωπο με ὑπεραυξημένες ἐξουσίες, νὰ ἔχει βλέψεις στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο τῆς Δύσης. Κάτι τέτοιο βέβαια θὰ σήμαινε ὅτι τὰ βαρβαρικὰ κράτη ποὺ ἀποτελοῦσαν πρῶτα τὴ δυτικὴ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία καὶ ποὺ μετὰ τὴν ἀνάδειξη τοῦ Ὀδοάκρου σὲ πατρίκιο ἀνῆκαν πάλι στὴ σφαῖρα ἐπιρροῆς τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς, θὰ ξέφευγαν ἀπὸ τὴν ἐπικυριαρχία τοῦ τελευταίου. Εἶναι λοιπὸν φανερὸ ὅτι κάτω ἀπὸ τίς συνθῆκες ποὺ ἐπικράτησαν ἀπὸ τὸ 476 καὶ ὕστερα, ἡ συνέχιση τῆς ὑπαρξῆς καὶ λειτουργίας τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου συνεπαγόταν γιὰ τὸν

βλῆσθαι ἱκανὸν ὄντα σώζειν τὰ παρ' αὐτοῖς πράγματα, πολιτικὴν ἔχοντα σύνεσιν ὁμοῦ καὶ μάχιμον· καὶ δεῖσθαι τοῦ Ζήνωνος πατρικίου τε αὐτῷ ἀποστεῖλαι ἀξίαν καὶ τῶν Ἰταλῶν τούτῳ ἐφεῖναι διοίκησιν.

1. Ὁ.π.: *Καὶ βασιλείον γράμμα περὶ ὧν ἡβούλετο πέμπων τῷ Ὀδοάκῳ πατρίκιον ἐν τούτῳ τῷ γράμματι ἐπωνόμασε (= Ζήνων).*

2. *Fasti Vindobonenses Priores* ἔτος 472 = MGH AA, IX, 306 - 307.

3. Βλ. Stein, *Histoire*, τόμ. Β', σελ. 49 καὶ A.H.M. Jones, *The Constitutional Position of Odoacer and Theodoric*, *Journal of Roman St.* 52 (1962), σελ. 126 - 130.

4. Βλ. Bury, ὁ.π., σελ. 279.

Ζήνωνα ἐνδεχόμενα προβλήματα καὶ κινδύνους, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ξεπεραστοῦν ἢ καὶ νὰ ἀποφευχθοῦν ριζικὰ μὲ τὴν κατάργηση τοῦ παντοδύναμου θεσμοῦ.

Παράλληλα μὲ τὴν κατάργηση τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου, ὁ Ζήνων μὲ τὰ διατάγματά του γιὰ τοὺς πατρικίους, ποὺ ἤδη ἀναφέραμε, καὶ τὰ ὁποῖα ἀπέβλεπαν στὴν ἐνδυνάμωση καὶ ποιοτικὴ ἐξύψωση τοῦ ἀξιώματος, καθιστᾷ τὸ βάρβαρο ἡγεμόνα ποὺ τὸ κατέχει ἐπαρκὴ καὶ κατάλληλο γιὰ τὴ διοίκηση¹ τοῦ πρώην δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἀποκλείοντας ἔμπρακτα τὴν ἀνάγκη ὑπαρξῆς δυτικοῦ αὐτοκράτορα².

Ἡ παραχώρηση τοῦ τίτλου τοῦ πατρικίου στὸν Ὀδόακρο, ἡ κατάργηση τοῦ πρωτοπατρικίου, τὰ διατάγματα γιὰ τὴν ἐνδυνάμωση τοῦ θεσμοῦ τοῦ πατρικίου φαίνεται ὅτι συνθέτουν συγκεκριμένη σειρὰ ἐνεργειῶν, στίς ὁποῖες προβαίνει ὁ Ζήνων ἀνταποκρινόμενος στίς νέες συνθῆκες ποὺ ἐπικρατοῦν στὴ Δύση καὶ ἀποσκοπώντας σὲ μιὰ ἔμμεση ἐπέμβαση στὰ ἐσωτερικὰ τῶν βαρβαρικῶν κρατῶν μετὰ τὸν ἀποκλεισμὸ τῆς δυνατότητας ἐνεργητικῆς παρέμβασής του.

Συνοψίζοντας, τὰ αἷτια τῆς ὀριστικῆς κατάργησης τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν στὴ διαμόρφωση τῆς πολιτικῆς κατάστασης στὴ Δύση μετὰ τὸ 476, στὰ πλαίσια τῆς τακτικῆς τῶν ἀνατολικῶν αὐτοκρατόρων ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ ἐπεμβαίνουν καὶ νὰ καθορίζουν τὴν τύχη τῆς δυτικῆς αὐτοκρατορίας σύμφωνα μὲ τὴν πολιτικὴ τους ἰδεολογία³. Ἡ ὑπαρξὴ τοῦ πρωτοπατρικίου ἀποτελοῦσε στὴ συγκεκριμένη χρονικὴ στιγμή σοβαρότατο ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς. Σὲ τελικὴ ἀνάλυση, ἡ κατάργηση τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου ἀπὸ τὸν Ζήωνα πρέπει νὰ ἔχει ἄμεση σχέση μὲ τὴν προσπάθεια ποὺ κατέβαλε ὁ ἴδιος νὰ ἐπιβάλει στὴ Δύση, μετὰ τὸ 476, τὴν ἐπικυριαρχία τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς.

ANNA B. KAPAMAΛΟΥΤΔΗ

1. Βλ. Τ. Κ. Λ ο υ γ γ ῆ, *Αἱ Ρωμαϊκαὶ ἐπαρχίαι τῆς Δύσεως τῷ 476. Ἡ Tarracensis καὶ ἡ Ἀνατολικὴ αὐτοκρατορία*, Παρνασσὸς 16 (1974), σελ. 126 - 127.

2. Σχετικὰ μὲ τὴν ἐποχὴ τοῦ Θεοδορίχου τοῦ Μεγάλου βλ. W. Ensslin, *Beweise der Romverbundenheit in Theoderichs des Grossen Aussen- und Innenpolitik*, στὸν τόμο «I Goti in Occidente», SCIAM III (1956), σελ. 509 - 536.

3. Βλ. K a e g i, ὁ.π., passim.